

Salomé'yi savunmak

ŞENNUR ÖZDEMİR

"Tam olarak var olduğum yerde, zorunluluk duygusu benden alınır, orada özgürlüğü hissedirim." Salomé (Livingstone içinde, 2001: 323)

"Aşk tutkusu, benliğimize en derin giriştir, bin kat yalnızlıktır... Sevilen nesne... yalnızca buna yol açan nedendir." Salomé (Livingstone içinde, 2001: 220)

Bu yazı, M. Mukadder Yakupoğlu'nun *Doğu Batı*'nin 27. sayısında ('Aşk ve Batı') yer alan yazısındaki¹ cinsiyet tarafgirliğine cevaben kaleme alındı. Yazarın Nietzsche ve Salomé arasındaki gerilimli ilişkiyi tasvir ederken kullandığı tolerans ve kabül sınırlarını zorlayacak denli belirgin ve neredeyse hınç yüklü cinsiyetçi tonu bir kadın olarak beni böyle bir cevap yazısı yazmaya sevk etti. Öyle ki, aksi takdirde mezarında Salomé'nin kemikleri sızlarmış gibi hissettim.

Salomé'ye aşinalığım, sadece yazarın da göndermede bulunduğu bir çalışma² vesilesiyle, dolayısıyla dolaylı olmasına rağmen, bu çalışma karakter olarak kendisinin bende büyük hayranlık uyandırmasına yetmişti. Ayrıca o, sayıları azımsanamayacak çalışmaları ve fikir zenginliği ve derinliği ile de saygı ve hayranlık uyandırıyor. Üstelik tarih, 'Tanrı Öldü!' kötümserliğine sahip Nietzsche'ye karşı kendine has bir biçimde 'Hayır Ölmedi!'³

(Livingstone, 2001: 135 vd., 318 vd.) iyimserliğine sahip Salomé'yi haklı çıkarmamış mıydı? Salomé'nin ilk çalışması olan *Tanrı İçin Mücadele*'nin bunalımlı kahramanını Nietzsche ile özdeşleştirmiş olması (s. 322) da ayrıca manidardır. Salomé'nin teşhisine göre, Nietzsche'nin hatası "kişisel olmayan Tanrı'da huzur bulmak yerine... Tanrı'nın yerine bir şey koyması gerektiğini düşünmüş olması" ve "kendisinden bir Tanrı yaratmaya" çalışması olmuştur (Livingstone, s. 300).

Peki, nasıl oluyordu da bende 'İşte Nietzsche kadar tanınmayı hak etmiş ama muhtemelen ka-

3 Nietzsche'nin genel ve mutlak olarak öldürdüğü 'Tanrı'sına karşın, Salomé için ölen Tanrı, sadece Hıristiyan inancının Tanrı'sıdır, O'nun hep kendine has bir Tanrı'sı olmuştur (Livingstone, 2001: 29, 35, 300). (Aynı şey ahlak konusunda da geçerlidir kanımca, ve bu noktada Nietzsche'nin çıkmazı, ölen 'şey'in tarih ve toplum spesifik doğasının önemini ihmal etmesinden kaynaklanmıştır.) Salomé'nin karşı çıktığı belli bir uygulamadır: Tanrı fikrinin insan özgürlüğünü zedeleyecek pratiklere konu edilmesidir sadece. Öyle anlaşılıyor ki, soyut bir Tanrı fikri ve ihtiyacı Salomé'nin yaşamında daima belirleyici olmuştur. O'na göre, gerçek inanç, "bizi çevreleyen ve tutan bir şeyde bir dinlenmedir.": "Tüm deneyimlerim ve tavırlarımda belirleyici oldu" dediği Freud'a atfen yazılmış aşağıdaki dizeler bu hususta açıklayıcıdır.

"Tek bir şey isterim -yalnızca,
Önünde secde edebileceğim
Bir yer."

Ama aynı zamanda O, "ölüm içgüdüsü" gibi çok temel meselelerde Freud'un tezlerine karşı çıkacak kadar da her bakımdan sadece kendisine 'secde etmiş' bir insan olmuştur (s. 299).

1 M. M. Yakupoğlu, "Batı Düşüncesinin Temel İkilemi Olarak Aşk ve Cinsellik." *Doğu Batı* (2004: 21-6).

2 A. Livingstone, *Salomé: Yaşamı ve Yapıtları*. (2001). Ayrıntı.

dın olduğu için geri planda bırakılmış biri!' izlenimini bırakan bir şahsiyet bir başkasında 'tiksinti'ye varan duygu ve düşünceler oluşturabiliyordu? Yoksa bu farkın açıklaması benim bir kadın, diğer yazarın ise bir erkek olması mıydı? Âşık Nietzsche'nin bu kadını birden melekten şeytana dönüştürdüğü duygularının tesirinde kaldıktan sonra ona lanetler okumasının yazar üstünde belirleyici olmasından başka (Livingstone, s. 84-5) tabii...

Bu düşünce ve sorularla başlayan düşünme eylemini sizlerle paylaşmak üzere kaleme alacağım bu kısa denemede yürüteceğim tartışmayı, Yakupoğlu'nun temel çelişkilerini ve tarafgirliğini tayin eden iki nokta olduğuna inandığım iki soru/tema etrafında ele alacağım. Sonra da sonuç kısmında benim açımdan kritik olan bir soru etrafında derinleştirecek ve sonlandıracağım bu çalışmayı.

1. (DÂHI) BİR ERKEĞİ ANLAMAK VE SEVMEK KADIN İÇİN BİR GÖREV MİDİR?

Bence değildir elbette... Hele de Yakupoğlu'nun da teslim etmek durumunda kaldığı gibi dehasının ortaya çıkmasında söz konusu kadının kesin bir payı olmuş ise. Üstelik bu kadın, hedeflerini bir tür zorunluluk duygusuyla yaşamış; ve özgürlükten anladığı 'seçme özgürlüğü'yle uzaktan yakından ilintili olmayan bir şeyse, ve Freud'un kanaatine 'âşık olmayı âşık olunmaya yeğlemiş' biriye (bkz. Livingstone, 2001: 18, 306, 323).

Ancak, Yakupoğlu hiç de öyle düşünmüyor, ve tam da bu görev telakki ediş nedeniyle olsa gerek Nietzsche'nin hastalığını bile olumlulukmuş gibi sunarken, *zavallı* Salomé'nin olumlu özelliklerini bile eleştirel veya küçültücü ya da daha da kötüsü bir canavarı resmedercesine tasvir etmeyi tercih ediyor (özellikle bakınız, s. 21). Ayrıca, kendisi bu gerçeğin farkında olsa dahi aynı sayfada Nietzsche'yi öyle bir tasvir ediyor ki, sanki o dahi doğmuş bir insandır -ki öyle olsa ne değişir?- ve Salomé onun dehasını 'muhtemelen gençliği nedeniyle' takdir edememiş biridir.

Salomé, sadece Nietzsche ile değil birçok üzerinde hakkı bulunan (?) 'deha' ile dostluk ettiği halde nedense 'acımasızca' ruh sağlığını yitirmesine yol açtığı sadece Nietzsche olmuştur. Salomé'nin bir dahi olduğunu ilân eden Tönnies da-

hil (s. 47) O'nun 'olağanüstü zekâsı'nı ve 'mükemmel ahlâkı'nı⁴ kabul eden birçok erkek tarafından *elde edilmeye* çalışıldığı halde (Livingstone, s.97) Bunun tek ve kesin bir izahı var bence: Onun kesin olarak düşüncesizce gireceği bir ilişkide '*elde edileceğine*' *duyduğu inançta* yatar bu izah. Her ne kadar yazarımız 'erkeğe boyun eğme' korkusunu Salomé'ye özgü bir 'fantezi'ymiş gibi sunuyorsa da (s. 22) sormak gerekir: *Kadın ve erkekler olarak yarattığımız ortak tarih (bugün bile) Salomé'nin bu kanaatini yanlışlıyor mu?* Hayır. Öyleyse onun bütün bir yaşamı, hayranlığa şayan bir direniş öyküsü olarak görülmelidir.

Yazarımızın tespitlerinin doğru olmadığını Livingstone'nun kitabı bütün açıklığıyla ortaya koymaya yetiyor (kendisi de bazı görüşlerini bu kitabı dayandırdığı halde). Salomé'nin, Nietzsche'nin zekâsını Tönnies'inkinden bile üstün bulduğunu belirttiği bir mektubu üzerinden anlıyoruz ki (Livingstone, s.97) o hiç de dahinin hastalığına takılıp başka meziyetlerini göremez duruma düşmemiştir. Yani Yakupoğlu'nun Nietzsche'nin hastalığına yoğunlaşıp da dahinin fikirsel zenginliğini ve zekâsını takdir edemediği vargısı (s. 25) tamamen yanlıştır. Ayrıca, Livingstone'nun çalışması Salomé'nin onun hastalığına duyarsız kalmış olduğu yönündeki tespitini de doğrulamıyor.

Yazar bu kanaatinde haklı bile olsa, sormak gerek, dahi erkeklerin kollanmayı (neredeyse acıması bile bekleniyor Salomé'den) gerektirecek denli zayıf ve aciz olup olmadıklarını? Daha da önemlisi yazarımızın kendisini koruyup kollamakla mükellef hissettiği dahilerimizin böyle bir şeyi isteyip istemeyeceklerini? Korkarım ki bu soruların yanıtının evet olma ihtimali var. Ama yine de (belki de bir kadın olduğumdan) bana öyle geliyor ki, Nietzsche'nin "bir kartal kadar keskin zekâlı, bir aslan kadar yürekli" (Livingstone, s.

4 Ernst Jones'un kaleminden, Freud'un "Psikanalizin bir başkası için bu kadar önemli olabileceğini düşünmezdim" yargısına varmasını bile sağlayan Salomé'nin "benzersiz anlama" ve 'sentez yeteneği' yanında 'seçkin kişiliği' ve 'kendisinininkini aşan ahlâki fikirleri'ni de takdir ettiğini öğreniyoruz (Livingstone, s. 19, 229, 241). Bu durumda, Yakupoğlu'nun kadınlığının ötesindeki özellikleri konusunda Salomé hakkındaki yargıları doğru bile olsa, en azından onun ilk psikanalist olan Freud'u dahi kandırıp oyuna getirecek denli 'yetenekli bir düzenbaz' olduğunu teslim etmek gerekecektir.

49) olduğunu düşündüğü ve 'zekâsı ve özgür ruhluluğu'na vurulduğu (s. 63) -görüldüğü gibi acıyı çeken Nietzsche bile Salomé hakkında bizim yazarımızdan insafli-⁵ bu kadına düşkünlüğü, Salomé'nin O'nunla bir eşiti olarak ilişki kurmuş olmasıyla yakından ilintilidir. Eşitlerarası ilişkide ise, bilindiği gibi, 'aşk varsa vardır yoksa yoktur': Hatır için girişilen veya 'paraya, zekâyâ, güce, hattâ fikirlere duyulan hayranlık'tan kaynaklanan bir şeyin ise aşkla ilintisi olamaz. (Esasen bu hususta esasen yazarla hemfikir olduğumuz anlaşılıyor [zira yazının 24. sayfasında erkekleri bu hususta uyarma ihtiyacı duyuyor yazar], ama nedense bunu bile bir hayıflanma veya kadınlara dönük sitemkârlıkla yapıyor gibi geldi bana).

Nietzsche dolayısıyla değil de genel olarak filozof kişiliğiyle anılmayı hak eden Salomé'den bir alıntıyla sürdürmek istiyorum yazdıklarımı (Livingstone, s. 283):

"İyimserler duyguya saygı gösterenlerdir."

"Acı, mutluluğun üzerindeki vurgudur."

"Sevmek yüce tutmaktır."

(Salomé, 1882)

Kötümserliği kesin biri olarak Salomé nezdinde muhtemelen duyguya saygı göstermeyenler kategorisine girdiğine dikkat lütfen! "Duygularımıza giremeyen düşüncemizde fazla kalmaz" (Livingstone, s. 217) fikrindeki birinin duyguyla pek alışverişi olmadığını düşündüğü (bu tespitin doğru olup olmadığı bir yana) birine âşık olmasını nasıl bekleyebiliriz? Ama bu arada, (en azından fazla haksızlık etmemek ve erkek düşmanıymış gibi görünmemek adına bile olsa) "acaba Nietzsche duygusuz ve kadın doğasına hınç besleyen biri olduğu için mi sevilmemişti, yoksa bu kadınla yaşadığı gerilimli ilişki mi kendisini bu hale getirmişti?" sorusu üzerinde de düşünölmeye değer doğrusu.

Sonuç olarak, Salomé, aslında oldukça yücelttiği ve trajik bulduğu 'erotik alan'ın kendine has yasaları olduğuna ve "insanın yalnızca saygı duy-

duğu birine âşık olamayacağına" inanan (Livingstone, s. 219-22) ve "kadın ne ister" sorusunun yanıtını "tam olarak (var) olmak ister" biçiminde yanıtlamış biridir, dolayısıyla suçlanamaz. Öyleyse, nasıl olur da sevmekten 'yüce tutmayı' anlayan ve salt sayılan ya da sevilenle 'erotik ilişki'yi düşkünlükle özdeşleştiren birini (daha da önemlisi aslında bu hususta hiç de kendisinden farklı düşünmeyen başkalarını bundan mahrum bıraktığı için) sevgisizlik ve acımasızlıkla suçlayabiliriz ki?

2. SALOME 'AŞK İLE İŞ'İ BİRBİRİNE KARIŞTIRMIŞ MIYDI?

Yakupoglu'nun bundan hiç kuşkusu yok. Hattâ Salomé'nin başarı ve ünü yakalayamamış olmasını da buna bağlıyor (s.24). Ama sadece bunu değil, kadın olarak soğukluğunu, dolayısıyla kadınlığını doyasya yaşayamamış olmasını da (s.21 ve 24)...

Yazarın Salomé'ye firijitlik atfetme hakkını nasıl kendisinde görebildiği bir yana bu kaniya nereden vardığını ise hiç anlayabilmiş değilim. Üstelik, yazının bir başka yerinde (s.23) 40 yaşından sonra Salomé'nin cinsel soğukluğunun nasıl sa birden ortadan kalkabildiğine hemen ikna olabilecek kadar da keyfi bir kanaat olduğu anlaşılıyor bunun. Livingstone'nun kitabından tam tersi bir kanı -güçlü libidinal enerjisini dizginlemeye çalışan bir kadın portresi çizilir bu kitapta- mevcut (Livingstone, 2001: 222, 309-10): Salomé, *Erotik* isimli bir kitabın da yazarı olup, tutucu bir feminist yazar tarafından bile bu çalışmasındaki "utanç duymayan ve neşe dolu yaşam dürtüsü" ve "cinselliğin fiziksel gerçekleri hakkında bu kadar rahat konuşabilmesi" nedeniyle kutlanmış biridir.⁶ Livingstone'nun kitabından anladığımıza göre, cinselliğin onun hayatına geç girip geç çıktığı kesindir (yine bir kadın olarak, özgürlüğünü yitirmeme konusunda kesin kararlı bir kadın karşısında menapozun getirdiği avantajları düşünmeden de edemiyor insan). Ve burada Salomé'den yapılan bir alıntı kendi ağzından 'erotik

5 Aşağıdaki cümlesinde görüldüğü gibi Nietzsche, ondan nefret etmeden önceki dönemde bu kadının kapasitesini fazlasıyla takdir etmişti: "inanılmaz ölçüde kesin bir kişiliği var ve ne istediğini -dünyaya sormadan veya dünyayı rahatsız etmeden- tam olarak biliyor." (Livingstone, s. 77).

6 *Aşk Sorunu Üzerine Düşünceler* isimli çalışması ise, Salomé'nin erotik ilişkiye aslında nasıl da özel bir yer tanıdığını tartışmaya yer bırakmayacak biçimde ortaya koyduğu gibi (Livingstone, s. 219- vd.), gerçek yaşamında da (Ledebour'la yaşadığı ilişkide olduğu gibi) bu arzuya güçlkle direndiği dönemler kaydedilmiştir (s. 109).

yaşantı'nın bitişinin nasıl da insanı özgürleştirdiğini resmeder, yani O hiçbir zaman 'firijit' bir kadın olmamış, ya da kendisini öyle değerlendirmemiştir. Ayrıca, bu kitaptan Salomé'nin sevdiği erkek bedenlerine yönelik oldukça çeşitlenmiş ve komplike bir duyarlılığa sahip olduğunu ve evleneceği erkeği seçerken özellikle bedensel bir çekim duymayacağı birine yöneldiğini de öğreniyoruz (2001: 103). Salomé'nin derdi, kendisini bir erkeğin boyunduruğuna sokabilecek 'içgüdü'ye direnerek sürekli özgür kalabilmektir. Tam da bunun için, hele de bir evliliğin 'biçimsel sevişme'yi içermemesi gerektiği kanaatindedir (2001: 101-2, 111). Bunda hele de bizim ait olduğumuz *habitus* açısından büyük bir gariplik olduğu kesin, ama özgürlüğü seçmiş bir kadının hele de tarihin o döneminde bu yolu seçtiği için eleştiri yağmuruna tutulması büyük haksızlık!

İnsanın inanası gelmiyor, yazarın nasıl olup da bu kadının iyi niyetlerle ve tam da 'iş ve aşk'ı birbirine karıştırmamak adına bu erkeklerle arasına mesafe koyduğunu aklına olasılık olarak bile hiç getirmediğine. Bu Livingstone'nun kitabından da anladığımız kadarıyla Salomé'nin bilinçli tercihiydi (Livingstone, s. 98) ve bir kadın olarak döneminin entellektüel ikliminden sonuna kadar ve özgürce yararlanabilmiş olmasında (tabii erkek egemen bu ortamın da Salomé'den) hiç kuşkusuz *kendisini bir erkeğin kılmamış olmasının* bir payı olmalıydı.

Muhtemelen bu kanaate varmış olmasının yazarın erkek olmasıyla ilgisi var, zira bir insanın yoğun bir libidinal enerjiye sahip olup da bunu cinsel alana taşımamayı tercih etmeme tercihini (hele de Salomé'nin yaşadığı tarihsel dönemi ve kendisinin 'giderek daha fazla kendisi olmak'ın gerektirdiği yoğunlaşma adına kesinlikle çocuk yapmak istemediğini dikkate alırsak) anlamak bir kadın için daha mümkün olmalı. Ama cinselliğin kirli bir şey olarak telakki edildiği *Batılı habitusun* Nietzsche gibi erkekleri muhtemelen Salomé'nin cinsel uzaklığını (soğukluğunu değil de) Yakupoğlu gibi *doğulu habitusun* cinselliğin olumlandığı iklimine ait bir erkekten daha iyi değerlendirmeye imkânına sahiptiler. Öyle olmasa, Salomé'nin kaç yıllık kocasıyla cinsellik dışı bir evlilik sürdürebilmiş olmasını nasıl izah ederdik?

'Deha yaratma yönünde sergilediği yeteneği'ni, Yakupoğlu'nun sadece Salomé'nin acı çektirme kapasitesine indirgemesine (s. 24) ve O'nu 'deha kompleksine' sahip 'vasat bir yazar ve düşünür' (s. 23) olarak sınıflandırmasına karşı⁷ kendisi hiç de 'sosyal becerileri zihinsel özelliklerine ağır basan' bir kadın olarak resmedilmez Livingstone'nun (s. 97) çalışmasında: Tam tersine O, "Sürekli çalışan ve yazan... onların merkezindeki kadın olmanın yanı sıra, onlardan biri" olarak anlatılır. Üstelik o, *Teşekkürler Freud* isimli bir kitap (orijinali bir mektup olsa da) kaleme alacak ve Freud'a yaşamında 'secde etmeye' değer bir yer tanıdığını ilân edecek denli vefakâr ve kompleksiz olduğunu da tanıtlamış biridir (Livingstone, s. 301-2). Bu çalışmada Salomé'nin 'sentez yapma' kabiliyetini takdir eden, bir başka makalesini ise 'muhteşem' bulan (s. 287) Freud'un kitabın adını, "Teşekkürler Psikanaliz" olarak değiştirmesi konusundaki ısrarına rağmen teşekkürün kişiselliği korunmuştur.

Ama tabii, bizim birinin yaratıcılığını ve başarılarını takdir edebilmemiz, ille de onun bizden önce birileri tarafından öyle takdir edilmiş olmasını ve çokça yayımlanıp okunmuş olmasını gerektiriyorsa o zaman buna söyleyecek bir sözüm olamaz.

SONUÇ: DAHİLERİ AYARTAN SALOME, NEDEN SONUNDA SIRADAN BİR ERKEĞİ(N) OLMUŞTUR?

Aslında buradaki hiçbir eleştirinin muhatabı tek başına Yakupoğlu değildir. Hem de hiç değildir. Kendi yaşam deneyimimden de ben birçok erkeğin kadınlara böyle bir görev yüklediklerini zaten biliyorum. Hele de söz konusu olan kişiler tarihe mal olmuş karakterler veya deha grubuna girecek denli yetenekli erkekler ise.

Salomé de benim gibi düşünmüş olmalı ki, Yakupoğlu'nun eleştirisinin aksine entellektüel dünyası ve ilişkileriyle aşkı karıştırmamış ve hep 'fani' kişiliklere aşık olmuştur. Dikkat çeken bir

7 'Vasatlık' saptamasını yanlışlayan birçok örnek yanında çarpıcı bir tanesi de M. Buber'in Salomé'nin *Erotik* çalışmasını sadece sıradan bir katkı olarak değil de "saf, güçlü, çok önemli bir yapıt" olarak telakki etme gereğini duymuş olmasıdır.

diğer nokta da soyut anlamda, aşk ve cinsellik konusunda çokça yazmasına ve konuşmasına rağmen âşık olduğu bu kişiler hakkında çok az bilgi vermiş ve konuşmuş olmasıdır.

Yakupoglu, bizi 40 yaşından sonra Salomé'nin cinsel soğukluğunun geçtiği hususunda bilgilendirirken O'nun tam da bu dönemde (erotik boyuta da sahip biçimde) âşık olduğu gerçeğini atlıyor. Oysa kanımca, bu aşkın konumuz açısından taşıdığı önem büyük olmalıydı. Çünkü Salomé gibi birinin yaşam hikayesi şu soruların yanıtlanmasını gerektirmektedir: Neden âşık olmak için Nietzsche (ya da bir başka entelektüel deha) değil de entelektüel parıltısı olmayan ve tarihe kalın harflerle yazılması gerekmemiş bir insanı seçmiş olabilir Salomé? Büyük ölçüde cinselliğe dayandığı kaydedilen başkalarının sıradan olduğu kesin ve hakkında hiç konuşmadığı bir adamla yaşadığı çatışmasız ve üzüntüsüz ilişki (Livingstone, s. 206) Salomé'nin asıl istediği ve ihtiyaç duyduğu şey miydi? Ne paradokstur ki, Salomé'nin 'baştan çıktığı' ve dengesini bozacak gibi olan ilişkilerin hepsi ona sıradan/normal bir şeyler vaatmiş olanlardı (s. 110); muhtemelen onların da bu kadınla ilgilenme saikleri sıradan-normal gerekçelere sahipti. Ve belki de, Salomé'yi bu tip erkeklere çeken şey de bu olağanlık, her şeyin olması gerektiği gibi olmaklığı haliydi. O, entelektüel dostlarıyla sıra ve normal dışı olanı büyük tutkuyla paylaşıyordu, ama bir kadın-erkek ilişkisinde istediği bir başkası tarafından tamamlanmak değil sevilme olabiliyordu ancak. Yani, bir erkekten bekledikleri öyle komplike şeyler değil, gayet sıradan, olağan, normal, belki de basit şeylerdi. Böylece, iş ile aşkı birbirine karıştırmamayı da garantilemiş olduğundan bunun oldukça akıllı bir seçim olduğunu kabûl etmek gerekir. Üstelik, kamusal bir aidiyet bağlamında 'erkeksizlik'i seçerek, 'çiçek açmayı seçen kadın'ın 'yazgısı' olmak zorunda olduğunu düşündüğü 'sadakatsizlik'ten (Livingstone, s. 250-1) de korumuş olmuyor muydu 'ahlâken mükemmel' Salomé, kendisini olduğu kadar diğerlerini de?..

Kimbilir belki de, Yakupoglu'nun kanaatine 'bütün yaşamını yönlendirmiş' bir 'deha kompleksine' sahip bu kadın (s. 23) düşünce sistemiyle de

öncelik verdiği 'Yaşam' ilkesi gereği, deha denen şeyin düşünsel alanla sınırlı olmadığını bildiğinden, gerçek yaşamla ilgili becerileri itibariyle deha özellikleri sergileyen (entelektüel kriterlere göre bir fani olsa bile) erkekleri seçiyordu. Ama gerçekte bu yargı da haksızdır. Zira O, altını çizerek vurguladığı gibi 'seçmiyor' sadece bir zorunluluk duygusuyla yaşıyordu 'Yaşam'ı(nı)... Salomé hakkında kesinlikle doğru olan şey ise şudur: Bir kadın olarak Salomé, Batı'nın erkeklerce tanımlanmış (erkek egemen?) ve eşitsiz/hiyerarşik aşk anlayışına⁸ meydan okuması, ruh-beden bütünlüğüne inanması, şeyleri olduğu gibi betimlemesi ve erkeklere imrenmek şöyle dursun kadınların daha mutlu ve üstün cins olduğunu düşünmesi ve kadınların yazı yazmayı hayatlarının merkezine koymamaları gerektiğine (s. 22, 198 vd., 227-8) duyduğu inançla Batı'ya değil Doğu'ya aittir.⁹

Kanımca, O'nun yazdıklarının okunup anlaşılması ve yeterince takdir edilmesi hususunda kendi devrinde yaşanan intibaksızlık ve tutukluk (onu okumakla ilgili zorluklara dair ifadeler için bakınız, Livingstone: s. 303-4) hali de ancak böyle izah edilebilir. Livingstone bile "ancak çok yakından bakanların düzgün görebileceği"ne kanaat getirdiği yazılarını "yarı saydam bir perde" olarak nitelendirir (s. 312). Bu nedenle, Salomé'nin kategorik olmayan, kesin tanımlama ve sınıflandırmalardan kaçınan kadınsı anlatım tarzının Batı'nın kategorik, hiyerarşik ve dışlayıcı erkek dünyasının önde gelenlerine dahi fazla gelmiş olduğu ileri sürülebilir.

8 Bkz., Taşkın Takış'ın 'Doğu Batı'nın aynı sayısı (Aşk ve Batı) için yazdığı "Aşkın Ölümçül Öpücüğü" başlıklı sunuş yazısı.

9 O'nun ölüm döşeginde geçirdiği 'tereddüt' de (ölmek üzereyken sarf ettiği şu sözlerde ifadesini bulan) bu genellemelerle uyum içindedir: "Aslında tüm yaşamımı çalışarak, çok çalışarak ve yalnızca çalışarak geçirdim ...Ne için?" (Livingstone, s. 316). Gerçekten de karşı cinsi etkilemesi çok çalışkan veya zeki olmasına bağlı olmayan ve 'doğurganlığı' kadının en değerli potansiyeli olarak gören (s. 306) bu kadının neden bu işler için kendini paralandığı izaha muhtaçtır? Bu sorunun yaşamı ve felsefesi dahilinde yanıtlanabilirliği yok gibidir. Nitekim kendisi de ölüm döşeginde de olsa kendi sorduğu soruyu yanıtlamaya muktedir olmadığını teslim etmiş ve yanıt yerine "en iyisi ölmek" sözlerini sarf etmeyi tercih etmiştir. Bu durumda tek olası yanıt, onun bu işleri ölesiye sevmiş olmasıdır. Ne de olsa O'na göre, "Tutkudan ölmek yaşamdan ölmektir." (Livingstone, s. 283)